

بسم الله الرحمن الرحيم

روسیه د مهار او خپلواکۍ سیاست تر منځ او نړۍ ته د دې شخړې خطر ونه

(لومړۍ برخه)

(ژباړه)

روسیه د منحل شوي پخواني شوروي اتحاد پاتې شوني يا د سوسيالېستي نظامي بلاک او د «وارسا» تړون پاتې شوني او يا هم د نړۍ دويم قطب دی؛ لکه څنگه چې د دغه تړون له پيله يعنې له ۱۹۵۵م کال څخه بيا يې تر پايه يعنې ۱۹۹۱م کال پورې د غرب، پانگوالي ايډيولوژۍ او د هغه د بهرني سياست سيال و. شوروي اتحاد تر منحل کېدو او پاشل کېدو وړاندې د ځمکې ۱۵ سلنه خاوره اشغال کړې وه، چې تقريبا د شمالي امريکا له لويې وچې سره برابره وه؛ همدارنگه له ۱۲م سرحد هېوادونو، درېيو اقيانوسونو او د هغوی اړوندو سيندونو لخوا احاطه شوی و. نفوس يې تر ۱۹۹۱م کال پورې شاوخوا ۲۹۳ ميليونه وو. روسيې په لومړي ځل د تېلو د توليد په برخه کې لومړی ځای خپل کړ، چې د نړۍ د تېلو شاوخوا ۲۰ سلنه يې توليدول او د ډبرو سکرو په برخه کې يې درېيم ځای او د گازو په توليد کې يې تر امريکا وروسته دويم ځای نيولی و. هغه مهال روسيې د نړۍ ۱۷،۵ سلنه توليدات صادرول او د اټومي وسلو داسې کارخونه يې درلوده، چې په نړيواله کچه د وسلو ستره کارخونه بلل کېده.

په حقيقت کې ختيځ بلاک د خپل تاسيس په لومړيو کلونو کې له ۱۹۱۷ څخه تر ۱۹۲۲م کلونو پورې، يعنې د روسيې له قيصریه سره تر پنځه کلنې مبارزې وروسته او په هغې خونړۍ جگړه کې په برياً سره چې زرگونه کسان پکې ووژل شول، واکمني کوله. د يو زبرځواک په توګه تر نړيوال پرمختګ او ثبات وروسته، په ځانګړي ډول تر دويمې نړيوالې جگړې وروسته په ۱۹۴۵م کال کې يې د ختيځې اروپا پر ډېری هېوادونو د نظامي بريدونو او له ځان سره د هغوی د يو ځای کولو هڅې وکړې. روسيې پر همدې هم بسنه ونه وکړه، بلکې د امريکا او لويديځې اروپا په اړه يې د پرمختګ او پراختيا ليدلوری درلود، يعنې غوښتل يې چې د لويديځ بلاک ټول دولتونه لاندې کړي. په حقيقت کې په امريکا او اروپا کې سوسيالست ګوندونه پراخ شول او پر اروپا باندې په بريد کولو او د هغې په غصب کولو کې بريالي شول. مګر د تېرې پېړۍ د اويايمې او اتيايمې لسيزې پرمهال په ځينو هېوادونو لکه، اسپانيا، ايټاليا، فرانسه او داسې نورو کې بريالي شول او واک ته ورسېدل.

خو امريکا د سوسيالېستي فکرونو پر وړاندې تند او سخت سياست غوره کړ او په امريکا کې دننه يې د فعاليت مخه ونيوله. د هر هغه چا لپاره يې چې په سوسيالېستي ګوند پورې به تړلی و، سخت احکام وضع کړل، چې پایله يې اقدام و. که چېرې سوسيالېستي ايډيولوژۍ پخپلو تصوراتو، احکامو او د ژوند په تګلاره کې ستونزې او

نیمگرتیاوې نه درلودی، نو د څو کلونو په اوږدو کې یې ټول اروپایي هېوادونه لاندې کول، خو پایله دا شوه چې خلکو د پانگوال نظام پر ظلمونو سربېره چې د محدودې طبقې د گټو لپاره یې د خلکو پر معیشت او شتمنیو خپته اچولې وه، بیا هم د سوسیالېستي ایډیولوژۍ له فکر څخه کره که وکړه. د دغې کرکې علت د سوسیالېزم د نه پلي کېدونکي خیالي تصورات او هغه ناروغ او له منافقت ډک سیاست و چې شوروي اتحاد د غرب پر وړاندې خپل کړی و؛ د هغه سیاست په څېر و چې روسیې له امریکا سره د نړیوالې سولې او په نړۍ کې د نفوذ د وېش په نوم په ۱۹۶۱م کال کې پیل کړ.

شوروي اتحاد وپاشل شو او گورباچوف سوسیالېستي افکار پرېښودل. کمونېست گوند په ۱۹۹۱م کال کې منحل شو او د دغه اتحاد تشکیل شویو هېوادونو ته د ناوړه اقتصادي حالت له کبله اجازه ورکړل شوه، چې خپلواک شي؛ داسې چې روسیې هڅه وکړه ترڅو د بیرونیو بیوروکریا یا شفافیت (د اقتصادي جوړښت او اصلاح بیا نوي کول) سیاست سربېره خپل اقتصادي وضعیت وژغوري. د دې تر څنګ شوروي اتحاد د بازار د ازادۍ د گټې لپاره د سوسیالېزم له ایډیولوژۍ او فکر څخه لاس په سر شو او د روسیې ولسمشر «ویلتسین» په دغه سیاست کې له گورباچوف څخه چې په ۱۹۹۱م کال کې یې د دغه اتحاد له ریاست څخه استعفا ورکړه، ملاتړ وکړ. په همدغه ترتیب، د سوسیالېستي ایډیولوژۍ ۷۰ کلن عمر او پلي کېدل پایته ورسېدل.

په دې سره روسیه له هغه مقام څخه راولوېده چې شوروي اتحاد پرې واکمن و؛ یعنې په نړیواله کچه یې د نړۍ د دویم زبرځواک په توګه خپل مقام له لاسه ورکړ، له غرب سره له سیالیۍ پاتې شوه او په نړیواله کچه یې په موسسو او بنسټونو کې اغېز را ولوېد. تر ۱۹۹۱ م کال وروسته د نړۍ توازن بدل شو او امریکا د نیمه بلامنازعه دولت په توګه په نړیوال سیاست کې راڅرګنده او د نړۍ واکمني او سیاست یې په لاس کې واخیستل. د امریکا قدرت داسې کچې ته ورسېد چې د دغه هېواد پخواني ولسمشر «جورج بوش» د سپټمبر د ۱۱مې تر پېښې وروسته د افغانستان او عراق د جګړو په وخت کې وویل: «هر هغه دولت چې له مور سره نه وي، زموږ دښمن دی.»

په دغه بدلون سره د روسیې پر وړاندې د امریکا سیاست بدل شو او له ډېرو تګلارو څخه په گټې اخیستنې یې له نظامي، سیاسي او اقتصادي پلوه د روسیې د مخینوي لپاره ګامونه پورته کړل، چې مهم ګامونه یې په لاندې ډول دي:

۱- د روسیې او د هغې له قلمرو څخه بهر په کمزورو هېوادونو کې د هغې د لاسوهنې محدودول او همدارنګه د دغه هېواد د ځواکمن کېدو مخنیوی؛ په ځانګړي ډول د نړیوالو موسسو، تړونونو او نورو اقداماتو له لارې. دغه موضوع د شوروي اتحاد تر پاشل کېدو وروسته د عراق په قضیه او کلابندی کې او وروسته بیا د دغه هېواد د اشغال پر مهال څرګنده شوه.

۲- د روسیې لپاره د نړیوالو او سیمه ییزو ستونزو راپورته کېدل، ترڅو پخپل ځان بوخته شي او پر نړیوالو مسایلو او قضیو فکر ونه کړي او له بلې خوا، د خپلو ستونزو د حل لپاره امریکا ته لاس اوږد کړي؛ په ځانگړې توگه دغه مسله په سیمه ییزو شخړو لکه، اذربایجان، صربستان او د روسیې تر نفوذ لاندې نورو سیمو کې پېښه شوه.

۳- له چین څخه د روسیې لږې ساتل او دغه هېواد ته د روسیې د نږدې کېدو لپاره د هر ډول خنډونو رامنځته کول. دغه موضوع د چین او روسیې تر منځ له هغه سراتیژیک تړون سره د امریکا په دښمنۍ کې راڅرگنده شوه، چې په ۲۰۲۲م کال کې وغځول شو. امریکا په ځلونو د خپلو رسمي مسوولینو او چارواکو له لارې د اوکراین په جگړه کې د روسیې او چین تر منځ د نظامي همکاريو د گواښونو په تړاو خبرداری ورکړی دی.

۴- د روسیې د اقتصاد له منځه وړلو او خپلو لپاره هڅې؛ په ځانگړې ډول د انرژۍ او صنایعو د بهرنیو بازارونو په مسله کې. امریکا هڅه وکړه چې د انرژۍ ارزښت راټیټ کړي، که څه هم پخپله پر امریکا یې هم اغېز کړی و، ترڅو په دې سره د روسیې اساسي او اقتصادي سرچینه پرې کړي. دلیل یې دا و چې روسیې د تېلو بيو د لوړېدو په وخت کې له اقتصادي پلوه وده کړې وه او پر دې توانېدلې وه چې د ستراتېژیکو وسلو د پراختیا پروژې پیاوړې کړي. له روسیې سره اقتصادي ودې مرسته وکړه، څو وکولی شي پخپل شاوخوا کې د مشترکو اقتصادي تړونونو او مؤسسو په رامنځته کولو سره په گاونډیو هېوادونو کې لاسوهنه وکړي.

۵- په بهر کې د نظامي اډو او اټومي وسلو په اړه د ځانگړونو هوکړه لیکونو پر لاسلیک سربېره بیا هم د وسلو په سیالی کې د روسیې ښکېلول. امریکا د خپلو وسلو د پراختیا پروگرامونه ونه درول او موخه یې دا وه چې روسیه د پخواني شوروي غوندې د ځان همکاره کړي او په پایله کې روسیه ډېر لگښتونه وکړي او په دې لاره کې خپله زیاته اندازه شتمني او مالونه مصرف کړي، که څه هم اوسمهال ډېره اړتیا ورته لري.

۶- د روسیې د بهرنیو نظامي اډو د محدودولو او د اټومي کارخونې د له منځه وړلو لپاره هڅې. امریکا د روسیې د اټومي کارخونې د له منځه وړلو لپاره ډېرې هڅې وکړې، لکه: مونتاژ، د هغې محدودول او د یوې برخې بېلول یې. امریکا له روسیې سره څو تړونونه لاسلیک کړل لکه، د ستارټ ۱ تړون (له ۱۹۹۱م کال څخه تر ۱۹۹۴م کاله د ستراتېژیکو وسلو کمول) چې تر ۲۰۰۱م کاله یې دغه کارخونه ۸۰ سلنه له منځه یووړه او وروسته یې په ۲۰۱۰م کال کې د ستارټ ۲ په نوم بل تړون لاسلیک کړ.

۷- له ځینو دولتونو سره د ملگرتیا او په دغو دولتونو کې د نظامي اډو د جوړېدو هڅې. دا د روسیې په زړه کې ښکاره لاسوهنه وه، چې د هغې لپاره یوه ستره ننگونه بلل کېږي. په ۲۰۲۳م کال کې د امریکا د بهرنیو چارو وزیر «انټوني بلینکن» د ازبکستان، قرغېزستان، تاجکستان او ترکمنستان د بهرنیو چارو له وزیرانو سره ولیدل او هغو ته یې د مرستې او پر روسیې د باور او تړاو د کمېدو لپاره د ملاتړ وړاندیز وکړ. نوموړي له دغو هېوادونو سره

۲۵میلیونه ډالر مرسته وکړه چې د پرمختګ او پراختیا په برخه کې ترې ګټه واخلي. په تېر کې هم امریکا د لومړي ځل لپاره د سپټمبر د ۱۱مې تر پېښې وروسته د ازبکستان په خان اباد کې په هوايي ډګر کې له خپلې نظامي اډې ګټه واخيسته. وروسته یې خپل سرتېري له ناټو سرتېرو سره یوځای قرغېزستان ته ولېږل. په همدغه ترتیب په ۲۰۰۴م کال کې یې د ګرجستان په پایتخت تبلسي کې خپل سرتېري ځای پر ځای کړل. همدارنګه امریکا هڅه کوي چې د ترهګرۍ او اقتصادي مرستو تر سرلیک لاندې په چل او دوکې سره په یادو هېوادونو کې لاسوهنه وکړي.

۸- په ۲۰۲۲م کال کې د اوکراین جګړې په څېر اوږدمهاله او ویجاړونکو جګړو کې د روسیې ښکېلول؛ دا د دې لپاره دي چې امریکا د نړۍ په اړه خپل نوي لیدلوري ته په پام سره په خپلو بهرنیو سیاستونو کې روسیه تر فشار لاندې راولي او د نورو اروپایي دولتونو غوندې یې بشپړه کنټرول او مهار کړي. له بل لوري، امریکا هوډ لري چې روسیه له همدې لارې له چین څخه لېرې وساتي. ټولو ته ښکاره ده چې د اوکراین جګړې د روسیې اقتصادي او کورني حالت ډېر نازک کړی دی.

امریکا په دغه سیاست کې تر ډېره بريالی شوې ده، چې روسیه په تېرو کلونو کې یعنې د پوتین تر راتګ وړاندې او یا د هغه د قدرت په وخت کې کنټرول کړي. ایا امریکا به د روسیې د بشپړ مهارولو په برخه کې بريالی شي او که په راتلونکو کلونو کې به حالت سرچپه شي او که امریکا به په دغو سیاستونو کې له ماتې سره مخ شي؛ په ځانګړي ډول په اوکراین کې له روسیې سره د ښکاره جګړې په اعلانولو سره، ترڅو هغه د زور له لارې په ګوندو کړي؟

دوام لري...

لیکوال: حمد طیب

الرایه جریده: ۴۴۸مه ګڼه

ژباړن: بهیر «ویار»